

Філософія, методології, теорія та історія
основ національної безпеки держави

УДК 351.9:327-341

Бондаренко Олександр Геннадійович

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри бойового та логістичного забезпечення
оперативно-тактичного факультету
Національна академія Національної гвардії України*

Бондаренко Александр Геннадиевич

*доктор наук по государственному управлению, доцент,
профессор кафедры боевого и логистического обеспечения
оперативно-тактического факультета
Национальная академия национальной гвардии Украины*

Bondarenko Oleksandr

*Dr, Associate Professor,
Professor of Combat and Logistic Support Department
Operational and Tactical Faculty
National Academy of the National Guard of Ukraine*

Бондаренко Яна Олександрівна

*студентка факультету консалтингу та міжнародного бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

Бондаренко Яна Александровна

*студентка факультета консалтинга и международного бизнеса
Харьковского национального экономического
университета имени Семена Кузнеця*

Bondarenko Yana

*Student of the Faculty of Consulting and International Business
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТІВ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ ПО
УРЕГУЛИРОВАНИЮ КОНФЛИКТОВ**

**THE THEORETICAL BASIS OF THE PUBLIC ADMINISTRATION IN
THE SPHERE OF THE INTERNATIONAL RELATIONS OF THE
CONFLICT SOLUTION**

Анотація. Незалежне існування нації, її розвиток та чільне місце на світовій арені, так чи інакше, залежать від того, якою мірою буде гарантована національна безпека держави, а також від її державної політики у сфері міжнародних відносин. Функціонування сучасного міжнародного товариства вбачається неможливим без протиставлення позицій і поглядів, притаманних різним суб'єктам міжнародних відносин. Формування нової системи міжнародних відносин в умовах глобалізації характерне тим, що поглиблює старі і створює нові проблеми та загрози у сфері міжнародної безпеки. Аналіз конфліктів свідчить про збільшення кількості міжнародних збройних конфліктів, які, за умови взаємозалежності держав і регіонів, є здатними до перетворення у великомасштабні війни. Цей факт є безперечним свідченням того, що варто ґрунтовно розглядати й вивчати особливості абсолютно всіх сучасних форм збройних конфліктів – як невеликих сутичок, так і масштабних конфліктів, а також досліджувати проблеми державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання таких конфліктів. Сучасні воєнні конфлікти стають ключовим фактором системної кризи міжнародної системи безпеки. В той же час в експертному середовищі спостерігається відсутність єдності у розумінні особливостей і складових міжнародних конфліктів сьогодення. Сутність

поняття суттєво трансформувалася за останні роки, а тому класичні сценарії їх подолання не досягають мети ефективного розв'язання. У статті наводиться аналіз теоретичних основ державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів, а саме досліджується поняття «міжнародний конфлікт», надається класифікація та типологія міжнародних конфліктів.

Ключові слова: державне управління, міжнародні відносини, міжнародні конфлікти.

Аннотація. Независимое существование нации, ее развитие и, главное, место на мировой арене, так или иначе, зависят от того, насколько будет гарантирована национальная безопасность государства, а, также, от ее государственной политики в сфере международных отношений. Функционирование современного международного общества усматривается невозможным без противопоставления позиций и взглядов, присущих различным субъектам международных отношений. Формирование новой системы международных отношений в условиях глобализации характерно тем, что углубляет старые и создает новые проблемы и угрозы в сфере международной безопасности. Современные военные конфликты становятся ключевым фактором системного кризиса международной системы безопасности. Анализ конфликтов свидетельствует об увеличении количества международных вооруженных конфликтов, которые, при условии взаимозависимости государств и регионов, способны перерасти в крупномасштабные войны. Этот факт является бесспорным свидетельством того, что стоит основательно рассматривать и изучать особенности абсолютно всех современных форм вооруженных конфликтов – как небольших столкновений, так и масштабных конфликтов, а также исследовать проблемы государственного управления в сфере международных отношений по урегулированию таких конфликтов. В то же время в экспертной среде

наблюдается отсутствие единства в понимании особенностей и составляющих международных конфликтов современности. Сущность понятия существенно трансформировалась за последние годы, а поэтому классические сценарии их преодоления не достигают цели и эффективного решения. В статье приводится анализ теоретических основ государственного управления в сфере международных отношений по урегулированию конфликтов, а именно исследуется понятие «международный конфликт», предлагается классификация и типология международных конфликтов.

Ключевые слова: государственное управление, международные отношения, международные конфликты.

Summary. *The independent existence of a nation, its development and a prominent place on the global arena, anyway, depend on the fact, how the national security of the state can be guaranteed, and also on its state policy in the sphere of the international relations. The functioning of a modern international community is considered to be impossible without the opposition of views, which are inherent in various actors of the international relations. The formation of a new system of international relations in the context of globalization is characterized by the fact that it deepens the old and also creates the new problems and threats in the sphere of international security. The modern military conflicts are now becoming a key factor of the system crisis of the international security system. The analysis of conflicts shows an increase in the number of international armed conflicts, which, given the interdependence of states and regions, are capable of turning into large-scale wars. This fact is indisputable evidence that it is necessary to thoroughly consider and study the features of all modern forms of armed conflict - both small skirmishes and large-scale conflicts, as well as to study the problems of public administration in international relations to resolve such conflicts. However, there is a lack of unity in the expert community in the way of understanding the features and*

components of today's international conflicts. The essence of the concept has significantly changed in recent years, therefore, the classic scenarios of overcoming international conflicts are not effective. The article provides an analysis of the theoretical basis of the public administration in the sphere of international relations of the conflict solutions, namely, explores the concept of the "international conflict", provides a classification and typology of the international conflicts.

Key words: *public administration, international relations, international conflicts.*

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності та розвитку національної безпеки не лише конкретної країни, але і всіх країн світу завжди було одним із головних пріоритетів державного управління. Особливо, це стосується створення та впровадження належної системи безпеки відповідно до міжнародних стандартів та правил. Тому, незалежне існування держави, її розвиток та чільне місце на світовій арені, так чи інакше, залежать від того, якою мірою буде гарантована національна безпека держави, а також від її державної політики у сфері міжнародних відносин. ХХІ ст. – ера глобалізації, де трансформацій зазнають найрізноманітніші сфери людського життя. Так, виключенням не стала й міжнародна політика, що є надзвичайно важливою сферою політичного життя суспільства. Функціонування сучасного міжнародного товариства вбачається неможливим без протиставлення позицій і поглядів, притаманних різним суб'єктам міжнародних відносин. Формування нової системи міжнародних відносин в умовах глобалізації характерне тим, що поглиблює старі і створює нові проблеми та загрози у сфері міжнародної безпеки. І, якщо в минулому у міждержавних конфліктах головну роль відіграла воєнна складова держав, то в умовах глобалізації відбувається тенденція до розширення сфер впливу вже невоєнними засобами.

За підрахункам певних інститутів, які вивчають питання воєнної історії, після закінчення Другої світової війни було зафіксовано лише 26 днів абсолютного миру [1]. Аналіз конфліктів за цей час свідчить про збільшення кількості міжнародних збройних конфліктів, які, за умови взаємозалежності держав і регіонів, є здатними до перетворення у великомасштабні війни. Цей факт є безперечним свідченням того, що варто ґрунтовно розглядати й вивчати особливості абсолютно всіх сучасних форм збройних конфліктів – як невеликих сутичок, так і масштабних конфліктів, а також досліджувати проблеми державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання таких конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню як локальних війн, так і воєнних конфліктів на глобальному рівні присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема, проблеми міжнародних конфліктів вивчали такі науковці: С. Бодрук, А. Голобуцький, В. Золотарьов, М. Капітоненко, А. Клименко, В. Косевцов, С. Кульчицький, О. Маначинський, В. Мандрагеля, В. Насиновський, Г. Перепелиця, Дж. Розенау, О. Семків, Є. Степанова, В. Смолянук, У. Фулбрайт, П. Циганков та інші.

Проте маємо зазначити, що застосування абстрактних методологічних розробок не може надати суттєвого результату, адже вони не дозволяють повністю виявити особливості сучасних міжнародних конфліктів, які, насамперед, позначаються в усіх сферах суспільного життя. Сучасні воєнні конфлікти сьогодні стають ключовим фактором системної кризи міжнародної системи безпеки. В той же час в експертному середовищі спостерігається відсутність єдності у розумінні особливостей і складових міжнародних конфліктів сьогодення. Сутність поняття суттєво трансформувалася за останні роки, а тому класичні сценарії їх подолання не досягають мети ефективного розв'язання.

Крім того, окремі експерти навіть не визнають того факту, що сучасним міжнародним конфліктам притаманна власна специфіка. Такий аспект є досить важливим, адже наукове визначення міжнародного конфлікту ХХІ ст. суттєво впливає не тільки на вибір напрямків державного управління щодо їх запобігання і подолання, а й на всю систему оборонного і стратегічного планування. Отже, актуальність обраної теми зумовлена саме відсутністю ґрунтовних розробок дослідження, прогнозування і державного врегулювання сучасних міжнародних збройно-політичних конфліктів

Мета статті полягає у аналізі теоретичних основ державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Одним з центральних понять нашого дослідження є поняття «міжнародні відносини», яке було введене в науковий обіг ще у ХVІІІ ст. Зазначений термін окреслював стосунки між монархами та громадянами різних держав. Проте наразі таке визначення не можна вважати актуальним, оскільки наукові уявлення про сутність міжнародних відносин постійно розширюються і включають у себе все більше сфер суспільної діяльності. Загалом ми можемо казати, що міжнародні відносини охоплюють весь географічний простір, адже їхні учасники розташовані практично всюди.

Так, Н. Спайкмен вживав поняття «міждержавні відносини» як «відносини між особами, що представляють різні держави» [2, с. 23], з чого випливає, що важливою ознакою міжнародних відносин є той факт, що їхні учасники є політично належними до різних окремих держав світу. Схожа ідея притаманна також Ю. Кукулці, який стверджує, що саме держави «матеріалізують можливість вважати... відносини міжнародними» [2, с. 23]. Тобто, на його думку, держави визначаються не лише політичними структурами влади, але характеризуються як складні суспільні системи. Іншим дослідником М. Мерлем було припущено, що

міжнародні відносини є «сукупністю угод і потоків, що перетинають кордони або мають тенденцію до їх перетину» [2, с. 23]. І, на нашу думку, таке зауваження можна вважати досить влучним, оскільки держави дійсно взаємодіють між собою через кордони, користуючись доступними їм шляхами сполучення, а також каналами передачі інформації.

Аналіз сучасних публікацій, що присвячені дослідженням проблеми сучасної теорії конфлікту, дає нам змогу виокремити кілька підстав для класифікації її варіантів. Так, нами виявлено, що найчастіше пропонується класифікувати їх саме на підставі визначення видів соціальних зіткнень, які виступають центральними акторами зазначених теоретичних побудов. Виходячи із цього, нами пропонується розглядати такі групи понять: міжнародний конфлікт, політичний конфлікт, конфлікт в організації, загальна теорія конфлікту.

Найважливішою проблемою сучасної міжнародної конфліктології, незважаючи на істотну суспільну значущість всебічного дослідження питання міжнародних конфліктів, проблема дефініювання поняття «міжнародний конфлікт» не є цілком розв'язаною. Незважаючи на той факт, що кількість опублікованих наукових праць з цієї проблеми невпинно зростає, все ж таки єдиного і цілісного уявлення щодо конфліктів, а також їх найважливіших особливостей, досі не сформовано. Так, за поширеного розуміння того, що міжнародним конфліктом завжди виявляється зіткнення протилежних сторін, тобто, учасників міжнародних відносин, зміст наявних розбіжностей переважно зводиться до проблеми саме розмежування понять конфлікту і конфронтації. Таким чином, йдеться про те, що доцільно вважати конфліктом протиставлення сторін і його наслідки чи безпосереднє зіткнення.

Так, на думку ученого К. Боулдінга, конфлікт – це «ситуація суперництва, в якій сторони визнають несумісність можливих позицій, і кожна сторона намагається посісти положення, несумісне з тим, яке

намагається зайняти інша» [3]. Звідси випливає, що конфлікт визначається ним як явище, що відбувається в періоді між виникненням суперечності у стосунках сторін та остаточним розв'язанням проблеми.

У своїй праці «Суперечливі теорії міжнародних відносин» Дж. Догерті і Р. Пфальцграф, наприклад, стверджують, що «термін «конфлікт», зазвичай, стосується ситуації, коли якась визначена група людей (плем'я, етнічна чи будь-яка лінгвістична група) перебувають у свідомій опозиції до однієї чи більше груп людей, оскільки ці групи переслідують несумісні цілі (справжні чи уявні)» [4]. А К. Райт, водночас, вважав, що конфлікт саме у міжнародних відносинах вбачається проявом раніше прихованої ворожості сторін. Так, на його думку, варто розрізняти ситуації конфлікту і конкуренції (суперництва), оскільки конфлікт, за його словами, – це «протистояння соціальних одиниць, спрямованих одна проти одної, на відміну від конкуренції як протистояння соціальних одиниць, що незалежно одна від одної докладають зусиль до того, досягнення чого неоднаковою мірою задовольнить усіх. Конфлікт, таким чином, характеризується взаємним втручанням сторін, а їхня конкуренція – паралельною спрямованістю» [5]. Цікавою є думка американського соціолога Л. Козера, за твердженням якого, конфлікт – це «зіткнення між колективними акторами з приводу цінностей, статусу, влади, у деяких випадках ресурсів, у якому цілі кожної сторони полягають у тому, щоб послабити або знищити суперників» [6].

Маємо також зазначити, що Л. Герасін у своїй статті визначив два, на його думку, найважливіші розуміння конфлікту: «...зіткнення протилежних чи несумісних інтересів, дій, поглядів і цілей окремих осіб, соціальних груп або спільнот, політичних партій чи організацій, держав або їх спілок, різних соціальних (політичних чи економічних) систем (соціально-політична інтерпретація)»; «...найбільш гострий спосіб розв'язання

значних суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, який полягає у протидії між суб'єктами конфлікту...» [7].

Численні теорії та концепції політичних конфліктів не змогли стати підґрунтям формулювання загального універсального визначення поняття «політичний конфлікт». Так, наприклад, політологічний енциклопедичний словник надає значення політичного конфлікту як «зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їхньому прагненні реалізувати свої інтереси й цілі, пов'язані насамперед з боротьбою за здобуття влади, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства» [8]. Обґрунтованим є те, що політичний конфлікт вважається різновидом соціального конфлікту. Проте у сучасних умовах це поняття, на нашу думку, вже набуває глобального значення, адже торкається життя усіх груп інтересів та верств населення, а його наслідки зазвичай стають рушійною силою для цивілізаційних змін. Так, можна вважати, що суспільний або політичний конфлікт – це, перш за все, певний етап вирішення цивілізаційних або інших соціальних суперечностей у системі суспільних або політичних відносин. Тобто, політичний конфлікт, насамперед, є способом саморегуляції, а також стабілізації суспільства, засобом формування групових інтересів та цінностей.

У міжнародних відносинах дефініція терміну «конфлікт» є традиційно пов'язаною з урегулюванням війн, різноманітних спорів, зіткнень, а також інших розбіжностей між державами. Проте поняття міжнародного конфлікту наразі може одночасно набувати різних значень, найбільш поширені з яких: міжнародний спор; міжнародний збройний конфлікт; кризова ситуація, основою якої виступають протиріччя між учасниками міжнародних відносин тощо. Але необхідно виокремити предмет розгляду саме міжнародних конфліктів, зазначаючи, що вони є окремим випадком конфлікту взагалі. В такому разі, необхідно зазначити,

що конфлікти (як особисті, так і групові) всередині суспільства можуть опосередковано впливати і на характер, і на тип міжнародних конфліктів. Дійсно, саме в міжнародно-політичних конфліктах, що виникають, перш за все, між державами та міждержавними організаціями, можна виявити прояви найбільш загальних закономірностей виникнення конфліктів, які можуть прямо впливати на хід світового розвитку в цілому.

На нашу думку, найбільш влучне трактуванням поняття міжнародного конфлікту надає Д. Шеренговський. Він визначає його як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони [9, с. 102]. Хоча міжнародні конфлікти багато в чому пов'язані з політичними аспектами, учений наголошує на тому, що досить важливим є розрізняти поняття політичного конфлікту та міжнародного. Так, він вважає, що міжнародний конфлікт може вважатися таким, якщо: по-перше, відбувається за участі суб'єктів міжнародних відносин, а по-друге – має наслідки для існуючого стану міжнародних відносин [9, с. 101].

Більш повну характеристику специфіки міжнародних конфліктів надає М. Черкес, який відзначає такі важливі ознаки даного поняття [10, с. 330]:

- 1) суб'єктами виступають держави чи коаліції;
- 2) в основі лежить зіткнення національно-державних інтересів конфліктуючих сторін;
- 3) є продовженням політики держав-учасниць;
- 4) локально і глобально впливають на міжнародні відносини;
- 5) може нести небезпеку масової загибелі людей в країнах-учасницях і в усьому світі.

Різноманітних класифікацій типології міжнародних конфліктів існує досить багато, а їх вивченням займалось безліч зарубіжних і вітчизняних

авторів. Варто зазначити, що жоден з відомих нам міжнародних конфліктів у світовій історії ще не був точною копією іншого. Кожен конфлікт має власні особливості як щодо причини його виникнення, а також таких аспектів як засобів та складу конфліктуючих сторін, так і за таким фактом як специфіка перебігу подій. Власне саме тому важливим є розуміти, що будь-які типологізаційні схеми, є, насправді, штучно створеними та доволі узагальненими моделями реальних ситуацій. Саме тому не може існувати єдино вірної класифікації та типологізації міжнародного конфлікту як такого і думки вчених в цьому плані є достатньо різними.

При цьому, справедливість вищезазначеного твердження, не заперечує необхідність типологізації, що має важливе значення для наукового дослідження обраної проблематики. Так, порівняльна характеристика міжнародних конфліктів, їхніх причин, особливостей та рушійних сил дає нам змогу вивчати їх точно та науково аргументовано, фіксувати спільні й відмінні риси.

Статут ООН виділяє дві категорії міжнародних конфліктів: такі, що загрожують міжнародному миру та безпеці; такі, що не мають ознак загрози [11]. Варто зазначити, що, хоча на практиці ООН так і не сформулювала загальних критеріїв для цієї класифікації міжнародних конфліктів, надання конфлікту категорії такого, що загрожує міжнародному миру та безпеці, одразу підвищує увагу світової громадськості, активізує виконання процедури вирішення конфлікту органами ООН.

Й. Гальтунг пропонує таку типологізацію – теорію симетричності, де учений виділяє конфліктні відносини між рівнозначними елементами автономних систем (симетричні – горизонтальні) та відносини між нерівнозначними елементами міжнародних систем (відносини асиметричності – вертикальні) [12].

Цікаву класифікацію надає науковець А. Рапопорт, який бере за основу такий критерій як відкритість конфлікту. Так, він визначає існування таких видів конфліктів: дійсних (тих, які реально відбуваються у соціально-політичному житті суспільства, прихованих (або латентних, тобто, тих, які є не помітними), фальшивих (тих, які не мають об'єктивної основи), випадкових (тих, які виникли з другорядних, перехідних обставин) та заміщальних (тих, які лише відображають прояв прихованих конфліктів, які відкрито не виходять на політичну арену) [13, с. 166-169].

Б. В. Бернадський виділяє три групи міжнародних відносин за причинами напруженості: політичні, соціокультурні та психологічні [14]. Так, за його думкою, перша група характеризується тенденцією до інтенсифікації війни, а також підтримки політики балансу сил у рамках системи незалежних держав. В групі конфліктів за соціокультурними причинами, які автор, до речі, вважає набагато глибшими за політичні, характерними є особисті схильності держав до таких аспектів як: агресивність чи слухняність, лояльність чи незалежність, кооперування чи конкуренція тощо. Крім того, він зазначає, що до явищ культури також належить деякою мірою поведінка групи, що виявляється у таких характеристиках як: войовничість чи миролюбність, тоталітарність чи лібералізм, схильність до примирення чи до загострення протиріч. Групу міжнародних конфліктів за психологічними причинами напруженості він пояснює конфліктністю індивідуальної свідомості людини, відповідно до чого всі громадяни несвідомо переносять власну ворожнечу на зовнішнього ворога.

При аналізі статті Є. Л. Стрельцова ми звернули уваги на те, що він вказує на такі різновиди міжнародних конфліктів: дипломатичні суперечки, територіальні домагання, економічні протиріччя та збройні конфлікти. Крім того, він надає інформацію про те, що при більш детальній класифікації можливо виділити ще класифікацію міжнародних

конфліктів, серед яких: класичні (до них відносять різні види війн), територіальні (в них виділяють дії з виділення або приєднання територій) та нетериторіальні конфлікти (сюди відносяться етнічні, націоналістичні, релігійні конфлікти тощо) [15].

С. Я. Бескоровайний у своїх дослідженнях використовує класифікацію міжнародних конфліктів за кількістю учасників конфлікту. Так, на його думку, міжнародні конфлікти можуть бути наступних видів: локальні (коли у воєнних діях беруть участь дві держави), регіональні (коли воюють між собою декілька держав) та великомасштабні (або світові). Науковець наголошує, що у локальних конфліктах сторони діють в межах протиборчих держав і переслідують обмежені військово-політичні цілі; регіональні конфлікти можуть стати результатом ескалації локального збройного конфлікту й вестися за участю декількох держав одного регіону із застосуванням як звичайних, так і ядерних засобів поразки; великомасштабні конфлікти можуть стати результатом ескалації збройних регіональних конфліктів, залучення в них значної кількості держав різних регіонів миру і може характеризуватися досить високою ймовірністю переростання в ядерну, а також можливими катастрофічними наслідками для цивілізації й існування людства [16, с. 124].

Ще одну варіацію класифікації міжнародних конфліктів надає Г. Ф. Костенко. Науковець вважає, що воєнні конфлікти необхідно класифікувати за характером політичної мети, і виділяє за цією типологією три види: війна за домінування (політичною метою є встановлення домінування держави на глобальному, регіональному або локальному рівні), війна за території (політичною метою цього виду є захоплення додаткових або визволення окупованих територій) та змішаний тип (політичною метою тут є і захоплення територій, і розширення сфер домінування) [17, с. 49-50].

Найбільш розгорнутою, докладною та вичерпною ми вважаємо типологію міжнародних конфліктів за Т. Кальченко (рис. 1) [18].

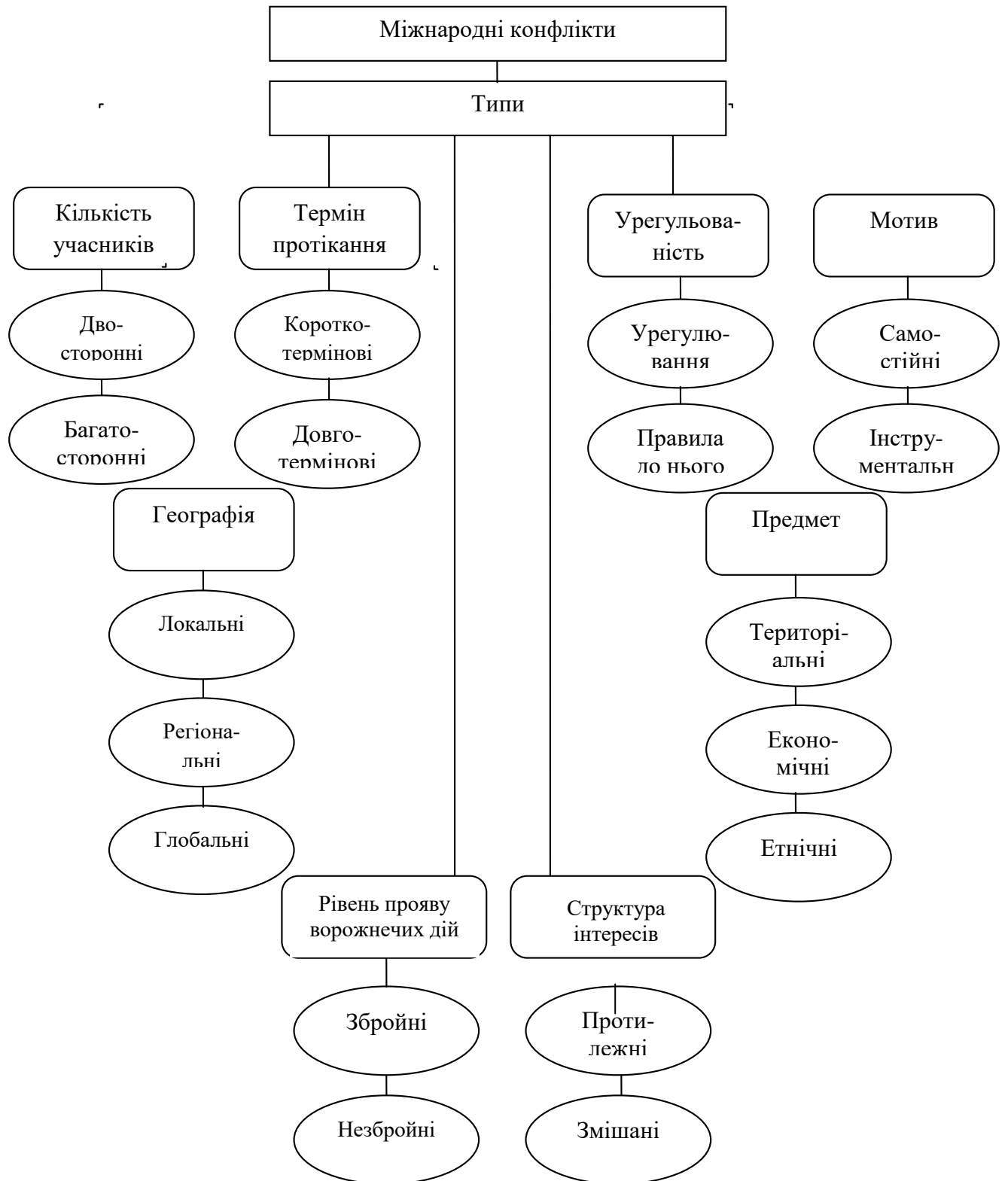

Рис. 1. Типологія міжнародних конфліктів за Т. Кальченко

Висновки. Таким чином, нами було досліджено теоретичні основи державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів, визначено специфіку терміну «міжнародний конфлікт», а також його формулювання у працях учених, на основі чого надано власне визначення. Так, **міжнародний конфлікт** – це тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони. Крім того, важливим аспектом у дослідженні теоретичного підґрунтя поняття міжнародного конфлікту для нас стало вивчення його типологій за різними критеріями. До розгляду було взято класифікації за наступними показниками: ступенем небезпечності; соціальними одиницями, що їх спричиняють; відкритістю; симетричністю; причинами напруженості; кількістю учасників; характером політичної мети тощо.

Література

1. Сорокін Д.С. Особливості конфліктів на початку XXI ст. Можливості їх врегулювання. 2009. URL: <https://xreferat.com/59/2343-1-osoblivost-konfl-kt-v-na-pochatku-hh-st-mozhlivost-h-vregulyuvannya.html> (дата звернення: 01.03.2020).
2. Гнасевич Н. В. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни // Теорія міжнародних відносин. Тернопіль. 2018. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/32234/1.pdf> (дата звернення: 17.03.2020)
3. Boulding K. Conflict and Defence. A General Theory. New York. 1962. С. 61. URL: <https://ru.citaty.net/avtory/kennet-boulding/>(дата звернення: 16.03.2020)
4. Dougherty J., Pfaltzgraff R. Contending Theories of International Relations. New York. 1981. P. 182.

- URL:<https://pdfs.semanticscholar.org/eb9c/c67621419d6ce0ffc87e78aed24f62707c55.pdf> (дата звернення: 16.03.2020).
5. Wright Q. The Study of International Relations. New York. 1955. P. 251.
URL:http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/040320/0448488cd50f54e12e6306b9c44dbd83/OSS1996-02-31.pdf (дата звернення: 16.03.2020)
 6. Боднар В. Теорія позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера. Ужгород. 2010. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8026/1.pdf> (дата звернення: 17.03.2020)
 7. Герасін Л. М., Панов М. І. Конфліктологія. 2002. С. 11. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1667/1/NMP_0092.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
 8. Горбатенко В. П. Політологічний енциклопедичний словник. Київ. 2004. 736 с.
 9. Шеренговський Д. В. Поняття та сутність міжнародного конфлікту в науці про міжнародні відносини // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Вип. 43. 2011. С. 98-108. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 16.03.2020)
 10. Черкес М. Е. Международное право: Учебное пособие. Одесса. 2006. 384 с.
 11. Статут Міжнародного Суду.
URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 18.03.2020).
 12. Мальський М. З., Мацяк М. М. Типи міжнародних конфліктів // Теорія міжнародних відносин: підручник. 2007. URL: <https://textbooks.studio/mejdunarodnie-otnosheniya-uchebnik/teoriya-mijnarodnih-vidnosin.html> (дата звернення: 17.03.2020).
 13. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. URL:

<https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachte+n+Umwelt&source> (дата звернення: 18.03.2020).

- 14.Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти. Київ. 2012. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (дата звернення: 18.03.2020)
- 15.Стрельцов Є. Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів. 2014. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF(дата звернення: 18.03.2020).
- 16.Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14(дата звернення: 18.03.2020).
- 17.Костенко Г. Ф. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf(дата звернення: 18.03.2020).
- 18.Кальченко Т. В. Глобальні проблеми розвитку // Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. 2005. URL: <https://library.if.ua/book/121/8048.html> (дата звернення: 18.03.2020).

References

1. Sorokin, D.S. (2009), Features of the conflicts at the beginning of the XXI century. Ways of their solution. Available at: <https://xreferat.com/59/2343-1-osoblivost-konfl-kt-v-na-pochatku-hh-st-mozhlivost-h-regulyuvannya.html> (Accessed 01 March 2020).
2. Gnasevych, N.V. (2018), Reference syllabus of lectures on the subject // *Teori`ya mi`zhnarodnikh vi`dnosin.* Ternopil. Available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/32234/1.pdf> (Accessed 17 March 2020)

3. Boulding, K. (1962), Conflict and Defence. A General Theory. New York. S. 61. Available at: <https://ru.citaty.net/avtory/kennet-boulding/> (Accessed 16 March 2020).
4. Dougherty, J. and Pfaltzgraff, R. (1981), Contending Theories of International Relations. New York. P. 182. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/eb9c/c67621419d6ce0ffc87e78aed24f62707c55.pdf> (Accessed 16 March 2020).
5. Wright, Q. (1955), The Study of International Relations. New York. P. 251. Available at: http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/040320/0448488cd50f54e12e6306b9c44dbd83/OSS1996-02-31.pdf (Accessed 16 March 2020).
6. Bodnar, V. (2010), The L. Kozer's theory of positive-functional conflict. Uzhhorod. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8026/1.pdf> (Accessed 17 March 2020)
7. Gerasin, L.M. and Panov, M.I. (2002), Conflictology. P. 11. Available at: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1667/1/NMP_0092.pdf (Accessed 17 March 2020).
8. Gorbatenko, V.P. (2004), Political science encyclopedic dictionary. Kiev. 736 p.
9. Sherengovsky, D.V. (2011), The concept and essence of international conflict in the science of international relations // Aktual`ni` problemi poli`тики: zbi`rnik naukovikh prac`. Vol. 43. P. 98-108. Available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?Sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 16 March 2020).
10. Cherkes, M.E. (2006), International law: a textbook. Odessa. 384 p.
11. Statute of the International Court of Justice. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (Accessed 18 March 2020).

12. Malsky, M.Z. and Matsyakh, M.M. (2007), Types of international conflicts // *Teori`ya mi`zhnarodnikh vi`dnosin: a textbook*. Available at: <https://textbooks.studio/mejdunarodnie-otnosheniya-uchebnik/teoriya-mijnarodnih-vidnosin.html> (Accessed 17 March 2020).
13. Rapoport A. *Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt*. Darmstadt. 1974. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachte+n+Umwelt&source> (Accessed 18 March 2020).
14. Bernadsky, B.V. (2012), *International conflicts*. Kiev. Available at: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (Accessed 18 March 2020).
15. Streltsov, E.L. (2014), *Due to the issue of the nature and types of international conflicts*. Available at: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (Accessed 18 March 2020).
16. Beskorovainy, S. Ya. (2014), *The types of armed conflicts and their legal regulation*. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14 (Accessed 18 March 2020).
17. Kostenko, G.F., *The types of military conflicts and their classification*. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf (Accessed 18 March 2020).
18. Kalchenko, T.V. (2005), *The global development problems // Ekonomi`chna i`ntegraci`ya i` global`ni` problemi suchasnosti`*. Available at: <https://library.if.ua/book/121/8048.html> (Accessed 18 March 2020).